

ÖLÜMÜNÜN 65. YILI STALİN'İN CENAZE TÖRENİNDE DP HÜKÜMETİ HEYETİ

MEHMET PERİNÇEK

Sovyet lideri İ.V. Stalin, 65 yıl önce 5 Mart 1953 günü hayatını kaybetmiş, 9 Mart günü de kendisine Kızıl Meydan'da bir cenaze töreni düzenlenmiştir. O dönemde Türk-Sovyet ilişkilerinin gergin olmasına karşın Demokrat Parti hükümeti törene Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Cevat Açıkalın başkanlığında bir heyet göndererek taziye mesajlarını iletmiştir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra iyice gerilen Türk-Sovyet ilişkileri, Türkiye'nin NATO'ya girmesi, Kore Savaşı gibi nedenlerle de o sıralar oldukça zorlu bir süreçten geçmektedir. Nâzım Hikmet'in Türkiye'den gizlice ayrılarak SSCB'ye gelmesi, Türkiye Komünist Partisi'ne (TKP)

yönelik 1951 Tevkifatı, Türkiye'deki antikomünist propagandayı doruk noktasına çıkarmıştır. Özellikle Yalta Konferansı'yla (4-11 Şubat 1945) başlayan süreçle birlikte Moskova da savaş sırasında düşmanca kabul ettiği Türkiye'nin bazı adımlarını ve Batı kampına yönelmesini gerekçe göstererek Ankara'ya yönelik politikasını oldukça sertleştirmiştir.

Ancak bütün bunlara rağmen Demokrat Parti hükümeti, Stalin'in cenaze törenine bir heyet göndermiş ve bu heyet aracılığıyla da Moskova'ya taziye mesajını iletmiştir. Ayrıca Celal Bayar ve Adnan Menderes de mevkidaşlarına birer başsağlığı telgrafı yollamıştır. Buna karşılık Sovyet yetkilileri bu ziyaretten memnun olmuş, Sovyet basını da Türk hükümetinin bu adımlarına ilgi göstermiştir.

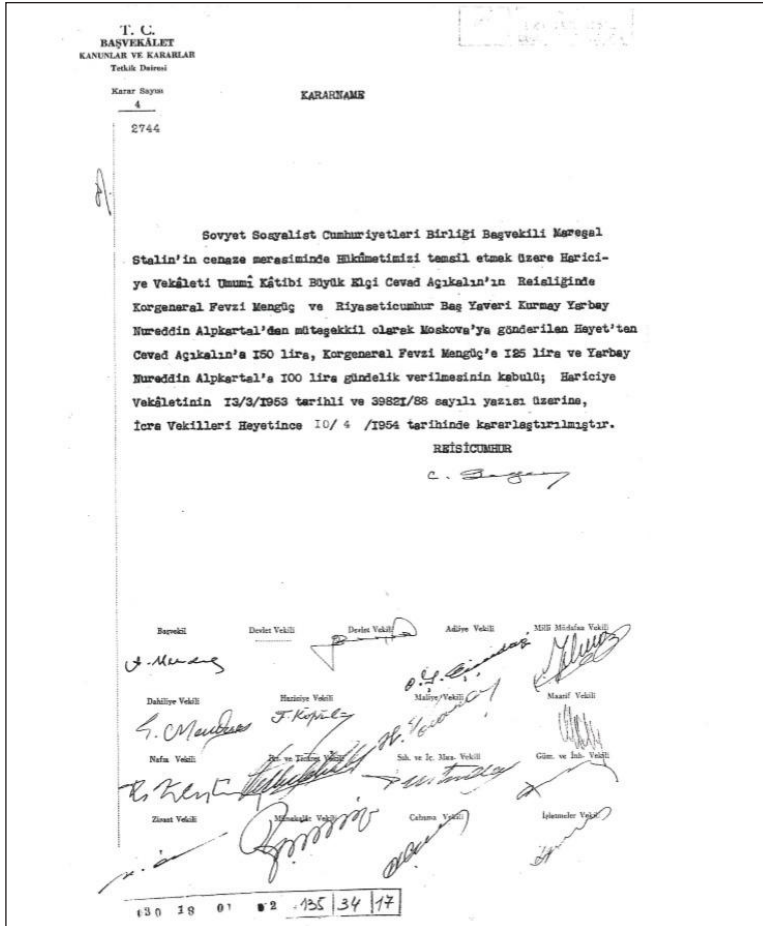
Ancak bütün bunlara rağmen Demokrat Parti hükümeti, Stalin'in cenaze törenine bir heyet göndermiş ve bu heyet aracılığıyla da Moskova'ya taziye mesajını iletmiştir. Ayrıca Celal Bayar ve Adnan Menderes de mevkidaşlarına birer başsağlığı telgrafı yollamıştır. Buna karşılık Sovyet yetkilileri bu ziyaretten memnun olmuş, Sovyet basını da Türk hükümetinin bu adımlarına ilgi göstermiştir.

ANKARA'DAKİ TAZİYE ZİYARETLERİ

Taziye ziyaretleri daha heyet yola çıkmadan önce Ankara'da başlamıştır. 5 Mart günü saat 14.00'ten itibaren Sovyet Büyükelçiliği'nde Mareşal Stalin'in vefatı sebebiyle taziyede bulunmak üzere ziyarete gelecekler için bir defter açılmıştır. Sovyet Büyükelçiliği'nde açılan defteri, öğleden sonra Cumhurbaşkanlığı Umumi Kâtibi Nurullah Tolon ve Başyaver Nurettin Alpkartal, Cumhurbaşkanı Celal Bayar adına imzalamışlardır. Elçiliğe giderek resmi taziyelerini sunan bir diğer isim Dışişleri Bakanı Prof. Fuat Köprülü'dür. Dışişleri Bakanlığı Protokol Umum Müdürü Tevfik Kamil Kemahlı da, Sovyetler Birliği Elçiliği'ni ziyaret

Stalin'in cenaze merasiminde görevli olanlar adına çıkarılan resmi belge.

Gizem Öztoprak, *Stalin'in Ölümünün Türk Basınındaki Yansımaları*, TC Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012, s. 103.

ederek, Büyükelçi A.A. Lavrişev'e (1912-1979) Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin taziyelerini şifahi bildirmiştir. Stalin'in vefatı dolayısıyla Cumhuriyet Halk Partisi Başkanı İsmet İnönü ve Genel Sekreteri Kasım Gülek de Sovyet Büyükelçiliği'ne giderek CHP adına imza atıp Sovyet Büyükelçisi Lavrişev'e başsağlığı dilemişlerdir.¹

O dönemde Ankara'daki büyükelçilikte tercüman olarak görev yapan L.İ. Medvedko'nun anlatımına göre, Stalin'in ölüm haberiyle elçiliğin önü hemen siyah kıyafetler içindeki yabancı diplomatlarla ve Türk resmi yetkilileriyle dolmuştur. Herkesten önce ilk gelen kişi ise İsmet İnönü olmuştur. O gün ona eşlik eden Medvedko'nun ifadesiyle İnönü, Stalin'i her şeyden önce büyük bir devletin lideri ve dünya çapında bir devlet adamı olarak görmüştür. Türk siyaset adamı o kadar erken gelmiştir ki, Sovyet yetkilileri o sırada daha aynaların üstünü siyah örtüyle yeni örtmekte, taziye defterine ve İnönü'nün getirdiği çiçeğe koyacak yer aramaktadır. İsmet Paşa taziye defterine şu satırları yazmıştır:

Stalin'in vefatıyla, denebilir ki, bir çağ kapandı. Stalin çağı sizin ve bizim tarihimizle eşit derecede ilintili. Ülkelerimiz birbirleriyle daha çok savaşmışlar, ancak devrim dönemlerinde ve hemen sonrasında birlikte olduk ve birbirimize yardım ettik. Ama bunun için devrim yapmak şart değil. Herhalde devrimlerimizin liderlerinin mirasını korumak daha iyi. Onların zamanında ortak tarihimizin köprülerini beraber inşa ettik, daha sonra ne yazık ki bunları kendimiz yıktık. Stalin'in yaptıkları tabii ki asrın tarihine geçecektir.²

İsmet Paşa, ardından adeta sözlerini pekiştirmek adına genç Sovyet tercümanın elini kuvvetlice sıkırmıştır. Medvedko o anda üniversitede hocalarının birçok kere dile getirdiği şu sözlerdeki Doğu bilgeliğinin derin anlamını ilk kez tam olarak kavramıştır: "Mutasavvıflar der ki, tarih

zamanla değil, insanların el sıkışmasıyla ölçülür."³

ATLANTİK KAMPINDAN TEK HEYET

Türk heyeti cenaze törenine yetişebilmek amacıyla Moskova'ya Erivan üzerinden gitmiş, heyete dönemin Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Cevat Açıkalın (1902-1970) başkanlık etmiştir. Cevat Açıkalın, önceki dönemlerde Moskova Büyükelçiliği'nde konsolos (1931-1933) ve büyükelçi (1942-1943) olarak da görev yapmıştır. Dolayısıyla hem Sovyet muhataplarını, hem de ülkeyi iyi tanımaktadır.⁴ Heyette Cumhurbaşkanı'nın başyaveri Nurettin Fuat Alpkartal (1902-1978), 3. Ordu Komutanı Feyzi Mengüç (1986-1966) de yer almış, Türkiye'nin

SSCB Büyükelçisi Faik Hozar da Moskova'da aralarına katılmıştır.

6 Mart günü, daha heyet Moskova'ya gelmeden önce Büyükelçi Hozar, Sovyet Dışişleri Bakanlığı'na Türk hükümetinin başsağlığı dileklerini iletmış, ertesi gün de Stalin'in katafalkının bulunduğu Sendika Evi'nin Sütunlu Salonu'nu ziyaret etmiştir.⁵ Başkente ulaşan Türk hükümeti heyeti 9 Mart'ta, yani Kızıl Meydan'da cenaze töreninin yapıldığı gün, Stalin'in katafalkına bir çelenk bırakmıştır. Türkiye dışında tören için Moskova'ya heyet gönderen ülkeler arasında Batı kampından hiçbir ülke yoktur: Çin Halk Cumhuriyeti, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya, Arnavutluk, Alman Demokratik Cumhuriyeti, Moğolistan, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, Finlandiya, İran, Afganistan, İngiltere, Fransa, ABD, Hindistan, Vietnam, Burma Birliği (bugün Myanmar), İsviçre, Avusturya, Mısır, Danimarka, Norveç, Avusturya, İsveç, Kanada, Pakistan, Tayland, Hollanda, Belçika, İtalya, Etiyopya, Irak, Lübnan, Arjantin, Yunanistan, Lüksemburg, Meksika ve Yugoslavya ise ülkede bulunan elçi veya diplomatları düzeyinde temsil edilmiştir. Yeni Zelanda ve Seylan'ı (bugün Sri Lanka) Büyük Britanya elçisi, İzlanda'yı İsveç elçisi temsil etmiştir.⁶

İsmet (İnönü) Paşa, İ.V. Stalin ve K.Y. Vorosilov, Moskova'da Tuşinskiy Havaalanı'nda Sovyet pilotlarının arasında, 1932.

RGAKF 5600.

Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Cevat Açıkalın (1902-1970).

V.M. Molotov ve İsmet (İnönü) Paşa Moskova'da, 1932.

RGAKF 0-25861.

MOLOTOV'LA GÖRÜŞME

Türk heyeti, 11 Mart 1953 günü saat 14.00'te dönemin Dışişleri Bakanı ve Bakanlar Kurulu Başkan Yardımcısı V.M. Molotov (1890-1986) tarafından eksiksiz olarak kabul edilmiştir. Sovyet tarafında ise Molotov dışında, Dışişleri Bakan Yardımcısı G.M.

Puşkin (1909-1963) ve çevirmen K.F. Starikov hazır bulunmuştur. Görüşme 7 dakika sürmüştür. Bu görüşmenin Sovyet çevirmen K.F. Starikov'un tuttuğu "gizli" ibareli zaıtları, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin (SBKP) Merkez Parti Arşivi'ni kapsayan Rusya Toplumsal Siyasal Tarih Devlet Arşivi'nde (RGASPI) fond 82,

Pravda gazetesinin Stalin'in ölümünü duyurduğu birinci sayfası.

Pravda, No. 65 (12633), 6 Mart 1953, s. 1.

liste 2, dosya 1330, yaprak 146-147 numaralarıyla kayıtlıdır. Zaıtlar ilk kez yayımlanmaktadır:

Açıklalın heyetin kabulü, Türk hükümetinin büyük devlet adamı, başkumandan Stalin'in vefatı sebebiyle Sovyet hükümetine başsağlığı dileklerini ifade etmek üzere istediğini söylüyor.

Molotov heyete başsağlığı dileği için Sovyet hükümeti adına teşekkür ediyor.

Açıklalın birkaç sene boyunca çalıştığı Moskova'yı memnuniyetle tekrardan gördüğünü söylüyor.

Molotov, Açıklalın'la eskiden tanışık olduklarını belirtiyor ve heyetin Moskova'ya nasıl geldiğini soruyor.

Açıklalın heyetin pazar günü'uzla Ankara'dan Erivan'a geldiğini, oradan da bir Sovyet uçağıyla Moskova'ya uçtuğunu belirterek cevap veriyor. Açıklalın, heyetin yarın sabah erkenden Moskova'dan ayrılma niyetinde olduğunu söylüyor ve heyetin Türk sınırına gece olmadan varmak istediğini ekliyor.

Molotov gündüz uçmanın geceden daha iyi olduğunu belirtiyor.

Açıklalın, Sovyet hükümetine nazik kabullerinden dolayı teşekkür ettiğini söylüyor.

Molotov "Madem Türkiye hükümeti Moskova'ya heyet gönderme kararı almıştır, o halde Sovyet hükümeti de buna olumlu yaklaşacak ve Türkiye hükümetinin bu kararına cevaben temel adımlar atacaktır" sözlerini dile getiriyor.

Açıklalın sadece davetiyeyi geç almalarına üzüldüğünü söylüyor.

Molotov, Türk hükümetinin davetiyeyi herhalde diğer hükümetlerden daha geç almadığını belirtiyor.

Açıklan, Molotov'a katılıyor ve kabul için teşekkür ediyor.

Molotov heyete iyi yolculuklar diliyor.⁸

Molotov'un Türk heyetini kabulü Sovyet basınına da yansımıştır. Başta *Pravda* ve *İzvestiya* olmak üzere birinci sayfadan verilen haberde her iki taraftan toplantıya katılan isimler sayılırken, içeriğe dair sadece Türk heyetinin başsağlığı dileklerini dile getirdiği ifade edilmiştir.⁹ 12 Mart günü Moskova'dan ayrılan Türk heyetini Dışişleri Bakan Yardımcısı G.M. Puşkin uğurlamıştır.¹⁰

Türk basınında ise sadece hükümet heyetinin cenaze törenine katılmak üzere Moskova'ya gittiği haber olmuştur. Cenaze törenine Türkiye'den askeri bir müfreze gönderileceğine dair bir haber de yalanlanmıştır. Basında heyette yer alan isimler dışında Moskova günlerine dair herhangi bir ayrıntıya yer verilmemiştir.¹¹

BAYAR VE MENDERES'İN TELGRAFLARI

Türkiye, Stalin'in cenaze törenine taziye heyeti göndermenin yanı sıra başsağlığı telgrafları da çekmiştir. Celal Bayar, SSCB Yüksek Sovyeti Prezidyumu Başkanı N.M. Şvernik'e (1888-1970) şu mesajı yollamıştır:

Başkumandan Stalin'in vefat haberini üzüntüyle aldım. Siz Ekselanslarından yürekten acılarının kabulünü dilerim.¹²

Başbakan Adnan Menderes ise V.M. Molotov'a telgraf yollamıştır:

Başkumandan Stalin'in vefatı hakkındaki haberdan üzüntü duyarak siz Ekselanslarından benim ve ayrıca Cumhuriyet hükümetinin yürekten acılarının kabulünü ve Bakanlar Kurulu'na iletmeyi lütfetmenizi dilerim.¹³

ZİYARETİN SSCB'NİN NOTASINA ETKİSİ

Molotov'un da görüşmede ifade ettiği üzere Sovyet hükümeti, Türk hükümetinin bu jestinden memnun

kalmış ve Moskova'nın "cevaben temel adımlar atacağı" hususu dile getirilmiştir. Nitekim Molotov, 30 Mayıs 1953 tarihinde Türk hükümetine Sovyetler'in herhangi bir şekilde Türkiye'den toprak ve Boğazlar'ın ortak savunulması talepleri olmadığına dair bir nota verecektir.¹⁴ Molotov'un görüşmede bahsettiği "temel cevabi adımlardan" birinin bu olduğu ve bu notanın verilmesinde kısmen de olsa Türk heyetinin ziyaretinin etkisinin bulunduğu düşünülebilir.

Moskova'daki Sendika Evi'nin Sütunlu Salonu'nda parti ve hükümet yetkilileri Stalin'in katabalkının başında: V.M. Molotov, L.M. Kaganoviç, N.A. Bulgakın, K.Y. Voroşilov, L.P. Beriya, G.M. Malenkov (ön sırada soldan sağa), N.S. Kruşçev, A.İ. Mikoyan (arka sırada), 6 Mart 1953.

Pravda, No. 66 (12634), 7 Mart 1953, s. 2.

TKP'nin Stalin Mesajı

Aynı günlerde Türkiye'de ağır bir tevkîhata uğramış Türkiye Komünist Partisi (TKP) de Stalin'in ölümü üzerine SBKP Merkez Komitesi'ne bir mektup göndermiştir. Mektubu TKP'nin Merkez Komitesi adına o dönemde Moskova'da bulunan TKP Temsilcisi İsmail Bilen kaleme almıştır. Mektup, aynı arşivde (RGASPI) fond 495, liste 266, dosya 12 (I), yaprak 26 numaralarıyla kayıt altındadır. Ayrıca *Pravda*, *Izvestiya*, *Komsomolskaya Pravda* gibi gazetelerde de yayımlanmıştır:

"Türkiye Komünist Partisi ve Merkez Komitesi, büyük önderimiz, sevgili öğretmenimiz, ilerici insanlığın eşsiz dehası, sömürge ve bağımlı ülkelerin, emperyalizmin boyunduruğu altındaki halkların sadık koruyucusu Stalin Yoldaş'ın ölüm haberini derin bir üzüntüyle karşılamıştır.

Tüm Türkiye'nin emekçileri, büyük komşusu Sovyetler Birliği halklarının yasını ve derin acısını paylaşıyor.

Stalin Yoldaş her zaman Türk halkına dostluk elini uzatmıştı. Sovyet halkı ve Sovyet hükümeti, Türk halkının milli bağımsızlığına her zaman saygıyla yaklaşmıştı. Stalin Yoldaş, Türk halkını emperyalizme ve gericiğe karşı milli bağımsızlık mücadelesinin en zor günlerinde destekledi. Stalin Yoldaş, Türk halkına milli bağımsızlık ve özgürlük yolunu gösterdi.

Stalin Yoldaş, Türk halkının kalbinde ebediyen yaşayacak.

Türkiye Komünist Partisi, Türkiye'nin bütün emekçilerinin, ülkenin bütün yurtseverlerinin Amerikan köleliğine ve gericiğe karşı, faşizme ve savaş kışkırtıcılığına karşı, milli bağımsızlık, barış ve demokratik özgürlük mücadelesinde birliği için tüm gücünü ortaya koyuyor. Bize bunu büyük Stalin Yoldaş öğretti.

Türkiye Komünist Partisi, mücadelenin Stalin bayrağını her zaman yukarıda tutacaktır, hiçbir zaman Lenin-Stalin'in yüce davasından geri adım atmayacaktır. [TKP], enternasyonalizmin ilkelerine sadık kalacaktır.¹⁵

TKP temsilcileri Stalin'in katabalkının bulunduğu Sendika Evi'nin Sütunlu Salonu'nu da cenaze töreninden önce ziyaret etmişlerdir.¹⁶

İsmail Bilen.

RGASPI fond 495, list 266, dosya 12 (I), yaprak 161.

Şiirin yayımlandığı "Seçme Eserler"de kullanılan Nâzım Hikmet resmi.

Nâzım Hikmet, *Izbrannoë*.

Nâzım'ın Türkçede İlk Kez Yayımlanan Stalin Şiiri

O dönemde Sovyetler Birliği'nde yaşayan Nâzım Hikmet de Stalin'in ölümü üzerine iki şiir yazmıştır.

Bunlardan bir tanesi 6 Mart 1953 günü kaleme aldığı "5 Mart 1953" başlıklı şiiridir. Bu şiir, ilk kez Rusça çevirisiyle ve "O Nyom" (Ona Dair) başlığıyla Sovyet Yazarlar Birliği'nin aylık yayın organı *Noviy Mir* (Yeni Dünya) dergisinin Nisan 1953 tarihli sayısında yayımlanmıştır.¹⁷ Daha sonra "5 Marta 1953 Goda" (5 Mart 1953) başlığıyla yine Rusça olarak 1953 yılında Moskova'da basılan *Izbrannoë* (Seçme Eserler) adlı kitapta okurla buluşmuştur.¹⁸ Türkçe olarak ise ilk kez 1954 yılında Sofya baskısı *Seçilmiş Şiirler* kitabında yer almıştır.¹⁹ Üç metin de bazı ifadelerdeki değişiklikler, ekleme ve çıkarmalarla birbirinden farklılık göstermektedir. Nâzım'ın "5 Mart 1953" şiiri, Türkiye'de çıkan *Bütün Şiirleri*'ne alınmamıştır.²⁰ Şiir, Türkiye'de Bulgaristan (Sofya) baskısı üzerinden bilinmektedir.

Ancak Nâzım'ın Stalin'in ölümü üzerine yazdığı diğer şiir, Türkçe olarak yayımlanmamıştır.²¹ "Vspominayu..." (Hatırlıyorum) başlıklı bu şiir, ilk kez Rusça olarak Stalin'in ölümünün hemen ardından Sovyet Yazarlar Birliği'nin yayın organı *Literaturnaya Gazeta*'nın (Edebiyat Gazetesi) 10 Mart 1953 tarihli sayısında çıkmıştır.²² Daha sonra Stalin'in ölümü üzerine yazılmış şiirlerden derlenen *Stalin v Serdtse* (Kalpteki Stalin) başlıklı kitapta yer almıştır.²³ Nâzım'ın "Hatırlıyorum..." şiiri, daha sonra yine Rusça olarak 1953 baskısı "Seçme Eserleri"ne girmiştir.²⁴ Bu baskıda şiirin Nâzım Hikmet tarafından gözden geçirildiği, kimi ekler yapıldığı, bazı ifadelerin değiştirildiği ve bazı dizelerin de birleştirildiği, kimilerinin de ayrıldığı görülmektedir. Şiirin bütün baskılardaki Türkçeden Rusçaya çevirileri Muza Pavlova'ya aittir.

Şiirin ne yazık ki Türkçe özgün metnine ulaşılabilmiştir. "Seçme Eserleri" esas olarak Rusçadan çevirdiğimiz şiirin diğer baskılarından farklılıklarına dipnotlarda işaret edilmiştir. Şiirdeki diğer dipnotlar da bize aittir.

HATIRLIYORUM

Hatırlıyorum.
On sekiz²⁵ yaşındayım.
Anadolu'dayım.
Anadolu savaşmakta.
Yol boyunca gidiyoruz.
Sıcak. Gölge yok.
Diyor ki yol arkadaşım
köylü Mehmed:
"Yakında acılarımız denecek,
Bolşevikler yardım ediyor bize,
Lenin ve Stalin.
Dökeceğiz
gâvuru²⁶ denize."

Hatırlıyorum.
Moskova'dayım.
Okumaya gelmişim
üniversiteye,
onun adını taşıyan.²⁷
O gelir,
otururdu bizimle...
Getirmişti belki de postalarında
Tsaritsin²⁸ çarpışmalarının tozunu.
Bu cekketti belki de üstündeki
Petrograd'ı kurtardığında.
...Aklımda
kapkara bıyıkları,
sakin, dikkatli bakışı.
Nasıl da cesur ve genç!
Öğretmenimiz,
arkadaşımız,
geliyor,
avuçlarının içinde taşıyarak
Lenin'in ellerinin sıcaklığını.

Hatırlıyorum.
Kızıl Meydan. Kar.
Bin dokuz yüz yirmi dört yılı.
Bir adam asker kaputlu
omuzlamış Lenin'in tabutunu.
Hatırlıyorum bu kayalaşmış suratı.
Beyazlaşmış gibi şakakları.
Kardan olabilir mi?
Hayır. Ayrıldık.
Tuttuğu yastan.

Hatırlıyorum.
İstanbul'dayım.
Matbaada.
Gece.
Basıyoruz anayasayı.²⁹
Dizgininin parmakları
türkü söyler gibi.
Ertesi gün sabah
Türkiye'nin binlerce insanı
okuyor bu satırları.
Ve artık onlar için,
gün daha aydınlık,
denizin enginliği daha mavi
ve bir gün

onların topraklarında da
yaşanacak
böylesi bir bayram.³⁰

Hatırlıyorum.
Bursa'dayım.³¹ Hapishanede.
(Gelmiyor aklıma,
hangi seneydi)
Yoldaşlar göndermişti onun portresini,
bir Fransız gazetesinden kesilmiş.
O, ulaştı bana kadar.
Baldu yolunu.
Parmaklıkların ve duvarların arasından
sızdı.
Beyaz üniforması üstünde,
yıldızlarıyla göğsünde,
gülümsüyordu başkomutan.
Belli ki çekilmişti bu fotoğraf,
gri kubbesinde
Reichstag'ın
belirdikten sonra
üç Sovyet askeri
ellerinde
askeri
kızıl sancakları ile.
Ve bir kez daha,
Volga'da,
birkaç sene sonra,
Stahanovcu³² şoför Tasya'nın³³ kabininde
gördüm
portrenin bire bir aynısını;
o, devam ediyordu gülümsemeye.

Kısa bir süre önce de
Pekin'deyken,
biz, kongre delegeleri,
gördük
onun son fotoğrafını
XIX. Kongre'nin kürsüsünde.³⁴
Duruyordu yanımda –
kolsuz Koreli bir asker,
Fransız bir dizgici
ve Hintli bir şair.
Dedim ki:
"Babamız genç!"
"Gördüm onu Moskova'da, -dedi Fransız-
delikanlı gibi çıkıyordu merdivenleri!"
Ardından mahcup bir şekilde dedi ki
genç Koreli asker:
"O,
insanlığın hayali.
Hayal dediğin
yaşlanır mı hiç?"
Hintliye dedi ki:
"O, komünizm gibi
ülkesinin çoktandır yol aldığı;
ve komünizm
sonsuz hayattır,
sonsuz gençliktir,
sonsuz bahardır."
1953
(Rusçadan çeviri: Mehmet Perinçek)

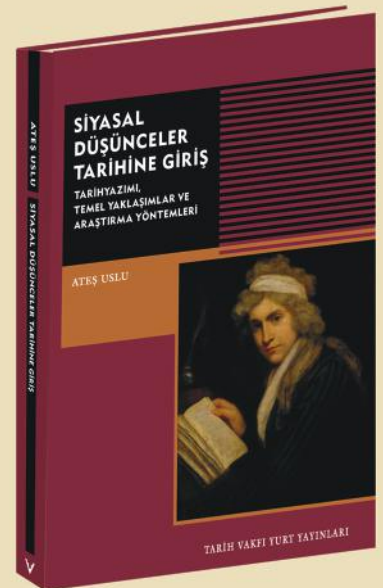
DİPNOTLAR

- 1 Gizem Öztoprak, Stalin'in Ölümünün Türk Basınındaki Yansımaları, TC Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012, s. 75; "Soboleznovaniya Ministrov Inostrannih Del Zarubejnih Stran Po Sluçayu Konçini Predsedatelya Soveta Ministrov Soyuzu SSR İ. V. Stalina", *Izvestiya*, No. 61 (11132), 12 Mart 1953, s. 3.
- 2 L.M. Medvedko, "Moyo Otkritie Vostoka (O Vremeh, Nrvah i Nemnogo o Sebye)", *Triyedinstvo: Rossiya Pered Blizkim Vostokom i Nedalekim Zapadom: Naučno-Literaturniy Almanah*, c. 1, genişletilmiş 2. basım, (Moskova: Grifon, 2012), s. 52-53. *Aşe*, s. 53.
- 3 Cevat Açıkalın ve Sovyetler'de görev yaptığı dönemler için bkz. Yücel Güçlü, "The Life and Career of a Turkish Statesman: Cevat Açıkalın", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 16/46 (Mart 2000): 205-223.
- 5 "Soboleznovaniya Diplomaticheskogo Korpusa Po Sluçayu Konçini Predsedatelya Soveta Ministrov Soyuzu SSR Tovarişa İ.V. Stalina", *Pravda*, No. 66 (12634), 7 Mart 1953, s. 5; "Soboleznovaniya Diplomaticheskogo Korpusa Po Sluçayu Konçini Predsedatelya Soveta Ministrov Soyuzu SSR Tovarişa İ.V. Stalina", *Izvestiya*, No. 57 (11128), 8 Mart 1953, s. 4; "Poseşenie Kolonnogo Zala Doma Soyuzov Diplomaticheskim Korpusom i Glavamı Inostrannih Delegatsiy, Nahodyaşıhsya v Moskve", *Izvestiya*, No. 57 (11128), 8 Mart 1953, s. 4.
- 6 "Pribitie v Moskvu Inostrannih Pravitelstvennih Delegatsiy Dlya Prisutsıviya Na Pohoronah Predsedatelya Sovyeta Ministrov Soyuzu SSSR İosifa Vissarionoviça Stalina", *Pravda*, No. 68 (12636), 9 Mart 1953, s. 1; "Inostrannie Pravitelstvennie Delegatsii Na Pohoronah Predsedatelya Sovyeta Ministrov Soyuzu SSSR İosifa Vissarionoviça Stalina", *Pravda*, No. 69 (12637), 10 Mart 1953, s. 3.
- 7 8 Mart 1953.
- 8 RGASPI fond 82, liste 2, dosya 1330, yaprak 146-147.
- 9 "Priyom V. M. Molotovim Pravitelstvennoy Delegatsii Turetskoy Respubilki", *Pravda*, No. 71 (12639), 12 Mart 1953, s. 1; "Priyom V. M. Molotovim Pravitelstvennoy Delegatsii Turetskoy Respubilki", *Izvestiya*, No. 61 (11132), 12 Mart 1953, s. 1.
- 10 "Otyezd iz Moskvı Turetskoy Pravitelstvennoy Delegatsii", *Pravda*, No. 72 (12640), 13 Mart 1953, s. 3; "Otyezd iz Moskvı Turetskoy Pravitelstvennoy Delegatsii", *Izvestiya*, No. 62 (11133), 13 Mart 1953, s. 4.
- 11 *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Akşam*, *Vatan*, *Zafer* gazetelerinin 9 Mart 1953, *Cumhuriyet* gazetesinin 10 Mart 1953 tarihli sayılarından aktaran: Öztoprak, *aşe*, s. 77-78.
- 12 Celal Bayar, "Yego Prevoshoditelstvu Nikolayu Şvernıku Predsedatelyu Prezidiuma Verhovnogo Sovyeta SSSR", *Pravda*, No. 68 (12636), 9 Mart 1953, s. 5; Celal Bayar, "Yego Prevoshoditelstvu Nikolayu Şvernıku Predsedatelyu Prezidiuma Verhovnogo Sovyeta SSSR", *Izvestiya*, No. 58 (11129), 9 Mart 1953, s. 4.
- 13 Adnan Menderes, "Yego Prevoshoditelstvu Vyaçeslavu Molotovu Zamestitelyu Predsedatelya Sovyeta Ministrov SSSR", *Izvestiya*, No. 59 (11130), 10 Mart 1953, s. 4; Adnan Menderes, "Yego Prevoshoditelstvu Vyaçeslavu Molotovu Zamestitelyu Predsedatelya Sovyeta Ministrov SSSR", *Pravda*, No. 71 (12639), 12 Mart 1953, s. 3.
- 14 Notanın Rusçası için bkz. "K Sovyetsko-Turetskim Otneşeniyam", *Pravda*, No. 200 (12768), 19 Temmuz 1953, s. 2. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan Türkçe kopyası için bkz. Öztoprak, *aşe*, s. 101-102.
- 15 RGASPI fond 495, liste 266, dosya 12 (I), yaprak 26; İ. Bilen, "Tsentralnomu Komitetu Komunisticheskoy Partii Sovyetskogo Soyuzu", *Pravda*, No. 67 (12635), 8 Mart 1953, s. 6; İ. Bilen, "Tsentralnomu Komitetu Komunisticheskoy Partii Sovyetskogo Soyuzu", *Izvestiya*, No. 63 (11134), 14 Mart 1953, s. 3; İ. Bilen, "Tsentralnomu Komitetu Komunisticheskoy Partii Sovyetskogo Soyuzu", *Komsomolskaya Pravda*, No. 58 (8538), 9 Mart 1953, s. 4.
- 16 "Proşanie Narodov s Velikim Vojdyom", *Izvestiya*, No. 58 (11129), 9 Mart 1953, s. 1; "U Groba Velikogo Vojdy", *Trud*, No. 58 (9779), 9 Mart 1953, s. 1.
- 17 Nâzım Hikmet, "O Nyom", *Noviy Mir*, No. 4, Nisan 1953, s. 34-45.
- 18 Nâzım Hikmet, *Izbrannoe* (Moskova: İzdatelstvo Inostrannoy Literaturı, 1953), s. 257-258.
- 19 Nâzım Hikmet, *Seçilmiş Şiirler*, "Narodna Prosveta" (Sofya: Devlet Neşriyatevi, 1954), s. 7-8.
- 20 Nâzım Hikmet, *Bütün Şiirleri*, 4. basım (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Nisan 2008).
- 21 Daniştığımız Melih Güneş, Erden Akbulut gibi konunun uzmanları da Türkiye'de çıkmış kitap veya süreli yayınlarda bu şiiri görmediklerini belirtmişlerdir. Katkılarından dolayı her iki isme de teşekkür ederiz.
- 22 Nâzım Hikmet, "Vspominayu...", *Literaturnaya Gazeta*, No. 30 (3059), 10 Mart 1953, s. 3.
- 23 *Stalin v Serdtse: Sbornik Stihov* (Moskova: İzdatelstvo "Pravda"), s. 61-64.
- 24 Nâzım Hikmet, *Izbrannoe*, s. 259-262.
- 25 *Literaturnaya Gazeta* ve *Stalin v Serdtse*'de sayıyla (18) yazılmıştır.
- 26 *Literaturnaya Gazeta* ve *Stalin v Serdtse*'de "gâvuru" yerine "İsgalcileri" ifadesi kullanılmıştır.
- 27 Nâzım Hikmet'in 1920'li yılların başında okuduğu İ.V. Stalin Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi (KUTV) kastedilmektedir.
- 28 Tsaritsın şehri, 1924 yılında Stalingrad, 1961'de de Volgograd ismini almıştır. İç Savaş sırasında Stalin bu şehirde önemli rol oynamıştır.
- 29 "Seçme Eserleri" hazırlayanlar tarafından şu dipnot düşünülmüştür: "1936 yılında Nâzım Hikmet, Sovyet Anayasası hakkında 'Sovyet Demokrasisi' başlığıyla bir broşür yayımlamıştır."
- 30 "Hatırlıyorum./İstanbul'dayım." dizeleriyle başlayan bu kıta, *Literaturnaya Gazeta* ve *Stalin v Serdtse*'de yer almamaktadır.
- 31 *Literaturnaya Gazeta* ve *Stalin v Serdtse*'de "Bursa'dayım." yerine "Türkiye'deyim." ifadesi kullanılmıştır.
- 32 1935 yılının 30 Ağustos'unu 31'ine bağlayan gece Aleksey Stahanov isimli madenci, geliştirdiği yeni metotla bir vardiyada (5 saat 45 dakika) çıkarılan ortalama kömürü (7 ton) 14 kat artırarak (102 ton) rekor kırar. Bu rekor, 19 Eylül 1935'te de 227 tona taşınır. Stahanov'un bu başarısı, SSCB'de sosyalist rekabetin ve emeğin verimliliğinin bir unsuru olarak değerlendirilir ve işbölümü üzerine geliştirdiği metodun yayılması için bir kampanya başlatılır. Stahanov'un metodu, peşi sıra maden ocaklarında uygulanmaya başlanır. Bu kampanyayla birlikte SSCB'nin kömür havzalarında "Stahanov Hareketi" doğacaktır. 14-17 Kasım 1935 tarihleri arasında Stahanovcuların ilk kongresi Moskova'da Kremlin'de toplanır. Stalin'in bu kongrenin son günü yaptığı konuşmadaki "Stahanov Hareketi"nin sosyalist inşadaki öneminin altını çizmek için söylediği "Yaşamak artık daha güzel, yoldaşlar. Yaşamak artık daha neşeli" sözleri bir kalıp haline gelecektir. Hatta şarkıların sözlerinde bile geçecektir. Stahanov'un 1935 Ağustos'unda kırdığı bu rekor, 1948 yılından itibaren de Madencilik Günü olarak kutlanmaya başlanacaktır. Bkz. Mehmet Perinçek, "Sovyet Madenciliklerinin Takımı ve Soma Kuzeyden Gelen Dayanışma Mesajı", *İki Kıyı Bir Deniz II: Türk-Rus Ortak Tarihinden Kesitler* (İstanbul: Deniz Kültür Yayınları, Aralık 2015), s. 256-257.
- 33 Rus kadın ismi Taisiya'nın samimi söyleniş.
- 34 SBKP'nin XIX. Kongresi, 5-14 Ekim 1952 tarihleri arasında Moskova'da gerçekleşmiştir. Bu, İ.V. Stalin'in liderliğindeki son kongredir. Stalin, ölmeden önceki halka açık son konuşmasını bu kongrenin kapanış oturumunda (14 Ekim 1952) yapmıştır. Stalin'in kongrede yaptığı konuşmanın tam metni için bkz. İ.V. Stalin, *Reç Na XIX Syezde Partii (14 Oktyabrya 1952 g.)* (Leningrad: Gosudarsvennoe İzdatelstvo Politicheskoy Literaturı, 1953).

SIYASAL DÜŞÜNCELER TARİHİNE GİRİŞ TARİHYAZIMI, TEMEL YAKLAŞIMLAR VE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Bu kitapta siyasal düşünceler alanının siyaset felsefesinin yanında siyasal ilahiyat, siyasal ideoloji ve sistemli olmayan siyasal düşünüş biçimlerini de içeren bir alan olduğunun altı çizilmektedir. Bu tespitten hareketle siyasal düşünceler tarihinin bir akademik disiplin olarak genel kamu hukuku ve siyaset felsefesi tarihi gibi disiplinlerle bağlantı içinde gelişiminin izi sürülmektedir. Cambridge Okulu yaklaşımı ve Marksist yaklaşımlar başta olmak üzere düşünce metinlerinin siyasal-entelektüel ve toplumsal bağlam ile ilişkisi üzerine düşünen araştırmacıların tarihyazımına katkıları incelenmekte; siyasal düşünceler tarihini üst sınıf, erkek ve Batılı yazarların incelemesinden ibaret gören tarihyazımı geleneklerine yöneltilen eleştirilere de yer verilmektedir. Metodoloji tartışmalarından hareketle siyasal düşünceler tarihyazımının tartışmalı konularına değinilmektedir. Kitapta sosyal bilimlerde araştırma yöntemlerini nicel yöntemlerle ya da alan araştırması ile sınırlı tutan yaklaşımlara eleştiri yöneltilmekte, siyasal düşünceler tarihçilerinin kendilerine özgü araştırma yöntemleri olduğu hatırlanmakta ve araştırma yöntemlerine ilişkin bir çerçeve çizilmektedir.

Online Satış: <http://dukkani.tarihvakfi.org.tr/>

Vakıf Merkezi
Sarıdemir Mah. Ragıp Gümüşpala Cad. No: 10
34134 Eminönü/İstanbul
Tel: (0212) 522 02 02 - Faks: (0212) 513 54 00
www.tarihvakfi.org.tr - tarihvakfi@tarihvakfi.org.tr

Ankara İrtibat Bürosu
Selanik Caddesi Tankut İş Merkezi
No 82/30 06420 Kızılay Ankara
T (0312) 424 05 10 / 424 00 50

TARİH VAKFI

AJANS PRESS
Medyadaki Gözünüz

İHTİYACINIZ OLAN TÜM NİTELİKLİ BİLGİ ELİNİZİN ALTINDA!

Yerel, ulusal ve uluslararası medyada yer alan yüz binlerce haberi tüm dünyada takip eden **Ajans Press**, ihtiyacınız olan nitelikli bilgiyi size sunarak; sektörel gündem ve medya analiz raporlarını istediğiniz dilde hazırlar.

444 7 212 www.ajanspress.com.tr info@ajanspress.com.tr